

Pegasta sova *Tyto alba* in lesna sova *Strix aluco* v gradovih in nekaterih drugih objektih v SV Sloveniji

UVOD

Izmed 10 vrst sov, ki gnezdijo v Sloveniji, se vsaj dve, lesna sova *Strix aluco* in pegasta sova *Tyto alba*, redno pojavljata v bližini človeških naselij. Lesna sova prvotno naseljuje listnate in mešane gozdove, kjer gnezdi v drevesnih duplih, dokaj pogosta pa je tudi v parkih in podeželskih naseljih, kjer lahko gnezdi v stavbah (GEISTER 1995). Pegasta sova je ptica odprte krajine (GEISTER 1995), od vseh evropskih vrst sov pa je najtesneje vezana na človeška bivališča, saj gnezdišče največkrat izbere v senikih, gospodarskih poslopjih, zapuščenih hišah, cerkvenih stolpih in gradovih (MIKKOLA 1992).

O zadrževanju oziroma gnezdenju lesne sove v stavbah na območju Slovenije pričujejo mnogi neobjavljeni podatki, poleg teh pa nekateri objavljeni (MAJCEN 2000, PERUŠEK 1990, VREŠ 2000). O zadrževanju pegaste sove v stavbah so pisali JANŽEKOVIČ (1992), JANŽEKOVIČ & FICKO (2000), KATALINIČ (2000), KERČEK (2000), KUNST (2000), SEDMAK (2000) in VREZEC (1997). ŠERE (1992) je poročal o več primerih gnezdenja pegaste sove v gnezdilnicah na Ljubljanskem barju, ki so bile namenjene predvsem proučevanju močno upadle slovenske populacije južne postovke *Falco naumanni*. Pojavljanje pegaste sove v cerkvah je na območju Ljubljanskega barja proučeval TOME (1986). Spomladi 1987 je LESKOVŠEK (1988) obiskal več cerkva na območju Posavskega hribovja v okolici Lisce in ugotovil odsotnost sov v vseh pregledanih objektih. Obsežnejšo raziskavo o prisotnosti pegaste in lesne sove ter čuka v cerkvah, gradovih in drugih objektih na območju Vipavske doline in Krasa je poleti 2002 izvedel DENAC et al. (2002).

V SV Sloveniji je pojavljanje pegaste in lesne sove v gradovih poleti 1991 raziskoval ŠORGO (1992). Slednjo raziskavo smo po daljšem času ponovili, da bi ugotovili pomen posameznih gradov za omenjeni vrsti sov. S pregledovanjem še drugih objektov smo želeli raziskavo razširiti in tako zbrati čim več podatkov o pojavljanju pegaste in lesne sove v stavbah na proučevanem območju.

OPIS OBMOČJA IN METODA

Sove smo popisovali v SV Sloveniji in sicer na območju Slovenskih Goric, Ptujskega in Dravskega polja ter v Pomurju. Celotno območje leži v predpanonski biogeografski regiji (MRŠIČ 1997). Nadmorska višina na območju raziskave nikjer ne presega 500m (KOS 1996). Slovenske gorice zaznamuje mozaični dolinsko gričevnati tip kulturne krajine z razpršeno poselitvijo, medtem ko je za ostala območja značilen nižinski tip kulturne krajine z obsežnimi poljedeljskimi površinami, ki so strogo ločene od naseljenih območij (GEISTER 1995).

V obdobju med 28. 6. in 4. 7. 2003 smo pregledali podstrešja in pripadajoče objekte 11 gradov, skladišče žita, opuščeno stanovanjsko poslopje ter opuščena poslopja kmetijske zadruge. Ob nekaterih objektih (10), v katere nismo imeli vstopa, smo s posnetkom njenega oglašanja v večernem in nočnem času izzivali pegasto sovo. Izzivali smo jo tudi v nočnem času dne 29. 6. 2003 in sicer na več lokacijah ob naseljih v dolini Ščavnice.

V objektih, kjer smo imeli možnost dostopa, smo iskali izbljuvke in druge sledi bivanja sov, kot so iztrebki in perje. Ocenili smo število in starost izbljuvkov. Poleg tega smo ugotavljali prisotnost drugih živali, predvsem kune belice *Martes foina*, netopirjev in domačih golobov *Columba livia f. domestica*. Beležili smo možnost dostopa za ptice v raziskani del objekta, ter morebitne človekove aktivnosti v njem. V nekaterih primerih smo se v večernem času vrnili k tistim objektom, kjer smo prej našli sledi pegaste sove, in jo poskušali izzvati s posnetkom njenega oglašanja.

REZULTATI IN RAZPRAVA

V šestih (6) od 14 pregledanih objektov smo našli sledi pegaste sove, v štirih (4) pa sledi lesne sove. V štirih (4) primerih pegaste sove smo našli po več deset izbljuvkov, v dveh (2) primerih pa le po enega. V vseh primerih lesne sove smo našli le po en ali nekaj izbljuvkov (tabela 1). Sova običajno naredi vsaj en izbljuvek na dan (TOME 2003), iz česar sklepamo, da gre v objektih, kjer smo našli le po en izbljuvek, za naključne in kratkotrajne obiske posameznih osebkov. Objekte, kjer smo našli po nekaj deset izbljuvkov pegaste sove, opredeljujemo kot verjetna gnezdišča za to vrsto.

V nobenem od objektov nismo ugotovili sobivanja obeh vrst sov. Enako je ugotovil tudi ŠORGO (1992), ki predvideva medsebojno tekmovanje pegaste in lesne sove.

Ena ali druga vrsta se je pojavljala v objektih, ki imajo prostore dostopne prek odprtih ter so le-ti hkrati umaknjeni od stalne človekove aktivnosti (tabela 2 in 3). V gradu Turnišče pri Ptujju, kjer smo pegasto sovo izzvali s posnetkom njenega oglašanja, v spodnjih prostorih sicer živijo ljudje, vendar se podstrešju, kjer smo našli sledi te sove, bolj ali manj izogibajo. V pogovoru z njimi smo izvedeli, da jim je prisotnost sove na podstrešju znana, hkrati pa so ob tem dejstvu izražali nelagodje. V tem gradu je zanimivo sobivanje pegaste sove in domačega psa, ki se pogosto zadržuje v neposredni bližini sove. To kažejo njegovi številni iztrebki različnih starosti, ki smo jih našli po vsem podstrešju.

Več avtorjev (TOME 1986, PERUŠEK 1990, DENAC 2002) opozarja na negativne posledice zamreženja večjih odprtih za gnezdenje sov v stavbah. Odprtine so zamrežene z namenom, da bi bil onemogočen vstop na podstrešja stavb domačim golobom (DENAC 2002). Glede na zbrane podatke je iz naše raziskave razvidno, da so domači golobi na podstrešjih prisotni ne glede na zamreženost lin (tabela 3). Večkrat smo opazovali njihovo prehajanje skozi majhne odprtine med poškodovanimi strešniki, le-te pa verjetno ne omogočajo prehajanja pticam, kot so sove. Sledov sov nismo našli na nobenem od zamreženih podstrešij (tabela 3), zamreženje lin v gradu Dornava ob njegovi prenovi pa je verjetno glavni razlog za sedanjo odsotnost pegaste sove, katere sveže sledi je na podstrešju pred leti našel ŠORGO (1992). Tako se ob dejstvu, da so stavbe najpogostejše gnezdišče za pegasto sovo (GEISTER 1995, MIKKOLA 1992), poraja dvom o sprejemljivosti in smotrnosti zamreževanja lin v kolikor so ciljna vrsta zgolj domači golobi.

DENAC (2002) navaja podatke, ki potrjujejo izključevanje pojavljanja pegaste sove in kune belice (MIKKOLA 1992). Takšnega izključevanja z našimi podatki ne moremo potrditi, saj je bila kar v treh (3) od šestih (6) primerov pojavljanja pegaste sove prisotna tudi kuna belica (tabela 3). Natančne starosti iztrebkov kune belice nismo določali, zato je možno tudi časovno izključevanje pojavljanja obeh vrst.

Zanimiva je najdba štirih kadavrov kun belic v dveh betonskih silosih v opuščeni kmetijski zadrugi v Lendavi. V obeh silosih smo našli veliko število letošnjih izbljuvkov pegaste sove, v vsakem pa sta bila tudi po dva popolnoma nepoškodovana kadavra kun belic. Sklepamo, da so kune v silosu obtičale, potem ko so skušale pleniti gnezdo pegaste sove. Edina odprtina v gladki betonski steni je namreč z zunanje strani od tal dvignjena manj kot en meter, z notranje strani pa je dno silosa poglobljeno še za približno en meter.

MIKKOLA (1992) navaja, da pegasta sova pogosto deli vhod v gnezditveni prostor z navadno postovko *Falco tinnunculus*. Takšen primer smo ugotovili v Ormožu, kjer smo v grajskem stolpu z eno samo večjo odprto lino našli nekaj deset letošnjih izbljuvkov pegaste sove ter med njimi jajčno lupino navadne postovke.

V štirih (4) primerih najdenih sledov pegaste sove smo le-to v večernem in nočnem času izzivali s predvajanjem posnetka njenega oglašanja. Odzvala se je le v enem primeru in sicer v gradu Turnišče pri Ptujju. Pri izzivanju na drugih območjih (tabela ...), se je na posnetek pegaste sove večkrat odzvala samica lesne sove. Neodzivnost pegaste sove je glede na koledarski čas raziskave verjetno posledica poznega gnezditvenega obdobja. Pegasta sova se najintenzivneje oglašča v začetku gnezditvenega obdobja, v mesecih februarju in marcu (MIKKOLA 1992), izven gnezditvenega obdobja pa je zelo tiha (MIKKOLA 1992). Razširjenost te vrste v dolini Ščavnice ter na drugih območjih, kjer smo jo le izzivali, objektov pa nismo pregledovali, tako ni bila zadovoljivo raziskana.

Lokacija	Objekt	Pegasta sova		Št. izbljuvkov, njihova starost ter druge sledi sov
		<i>Tyto alba</i>	<i>Strix aluco</i>	
1 Beltinci	Podstrešje gradu	✓		30 ~ letošnji / peresa, iztrebki
2 Beltinci	Skladišče žita		✓	1 ~ star
3 Borl	Podstrešje gradu		✓	1 ~ star
4 Dornava	Podstrešje gradu			
5 Kungota	Grajski hlev	✓		1 ~ letošnji
6 Lendava	Opuščeni objekti kmetijske zadruge	✓		100 ~ letošnji in stari
7 Ormož	Podstrešje gradu	✓		70 ~ letošnji / peresa, iztrebki
8 Podova	Opuščena stanovanjska hiša		✓	1 ~ star
9 Pragersko	Podstrešje dvorca			
10 Ptuj - Turnišče	Podstrešje gradu	✓		40 ~ letošnji
11 Rače	Grajski stolp	✓		1 ~ star
12 Rakičan	Podstrešje gradu in grajskega hleva			
13 Štatenberg	Hlev		✓	5 ~ stari / peresa, iztrebki
14 Velika Nedelja	Podstrešje gradu in stolpi			

Tabela 1

<i>Lokacija in prisotnost sov</i>	<i>Stanje objekta in človekove aktivnosti v njem</i>
1 <i>T. alba</i>	Podstrešje pred kratkim prenovljeno, redko obiskano.
2 <i>S. aluco</i>	Podstrešje pred kratkim razkuženo, občasno obiskano.
3 <i>S. aluco</i>	Podstrešje v slabem stanju, redko obiskano.
4 ~	Podstrešje pred kratkim obnovljeno, redko obiskano.
5 <i>T. alba</i>	Opuščen objekt.
6 <i>T. alba</i>	Opuščeni objekti.
7 <i>T. alba</i>	Podstrešje prenovljeno, redko obiskano.
8 <i>S. aluco</i>	Opuščen stanovanjski objekt.
9 ~	Dvorec prenovljen, podstrešje namenjeno skladiščenju in občasno obiskano.
10 <i>T. alba</i>	Grad v prenovi, podstrešje redko obiskano.
11 <i>T. alba</i>	Stolp v slabem stanju, redko obiskan.
12 ~	Grad prenovljen, predvsem podstrešje hleva redno obiskano, namenjeno skladiščenju sena.
13 <i>S. aluco</i>	Objekt opuščen, redko obiskan.
14 ~	Podstrešje in stolpi redko obiskani.

Tabela 2 Prisotnost pegaste in lesne sove v objektih ter stanje objekta in človekove aktivnosti v njem.

<i>Lokacija in prisotnost sov</i>	<i>Dostopnost in odprtost lin</i>	<i>Kuna belica</i>	<i>Golobi</i>	<i>Netopirji</i>	<i>Druge živali in njihove sledi</i>
1 <i>T. alba</i>	Delno zamrežene line. Dostop prek lin v stolpu.	✓		✓	
2 <i>S. aluco</i>	Odrpte line.				Mrtvi hrošči mokarji.
3 <i>S. aluco</i>	Odrpte line.	✓		✓	
4 ~	Zamrežene line.	✓	✓	✓	
5 <i>T. alba</i>	Odrpte line.	✓			Skubišče domačega goloba.
6 <i>T. alba</i>	Odrpte line.	✓			4 kadavri kune belice.
7 <i>T. alba</i>	Delno zamrežene line. Dostop prek večje line v stolpu.		✓		Jajčna lupina od postovke.

8	<i>S. aluco</i>	Odprte line.	✓	✓	Kadaver kavke <i>Corvus monedula</i> , par kavk na dimniku.
9	~	Odprte line.	✓		
10	<i>T. alba</i>	Odprte line.			Pasji iztrebki.
11	<i>T. alba</i>	Odprte line.		✓	
12	~	Odprte line.			
13	<i>S. aluco</i>	Odprte line.	✓		✓
14	~	Zamrežene line.		✓	✓

Tabela 3 Odprtost lin v objektih ter prisotnost nekaterih živalskih vrst.

Naselje	Objekt	Odzivnost sov na posnetek pegaste sove
Biš	Zapuščena hiša	Odzvala se je samica lesne sove.
Kidričevo	Objekti tovarne glinice in aluminija	Ni bilo odziva.
Kungota	Grajsko poslopje	Ni bilo odziva.
Ptuj	Poslopje ob gradu	Ni bilo odziva.
Ptuj	Stolp ob gradu	Ni bilo odziva.
Ptuj - Mestni Log	Perutninska farma	Ni bilo odziva.
Slaptinci	Hlev	Ni bilo odziva.
Štatenberg	Grajsko poslopje	Ni bilo odziva.
Trnovec	Perutninska farma	Ni bilo odziva.
Zg. Hajdina	Zapuščena hiša	Ni bilo odziva.
Gočova		Ni bilo odziva.
Grabonoš		Ni bilo odziva.
Okoslavci		Odzvala se je samica lesne sove.
Dragotinci		Ni bilo odziva.
Slaptinci		Ni bilo odziva.
Žihlava		Ni bilo odziva.

Tabela 4: Lokacije izzivanja pegaste sove *Tyto alba* s predvajanjem posnetka njenega oglašanja, na katerih objekti niso bili pregledani, in odzivnost.

LITERATURA

- DENAC, D. et al. (2002): Sove v cerkvah, gradovih in drugih objektih na območju Vipavske doline in Krasa v JZ Sloveniji. *Acrocephalus* 23 (112): 91-95.
- GEISTER, I. (1995): Ornitološki atlas Slovenije. DZS, Ljubljana.
- JANŽEKovič, F. (1992): Prehrana pegaste sove *Tyto alba* na Murskem polju. *Acrocephalus* 13 (54): 137-138.
- JANŽEKovič, F. & FICKO, M. (2000): Prehrana pegaste sove *Tyto alba* na Goričkem. *Acrocephalus* 21 (98-99): 27-29.

- KATALINIČ, D. (2000): Pegasta sova *Tyto alba* v JV delu Prekmurja. *Acrocephalus* 21 (98-99): 83.
- KERČEK, M. (2000): Pegasta sova *Tyto alba*. *Acrocephalus* 21 (98-99): 84.
- KOS, V. (1996): Atlas Slovenije. Založba Mladinska knjiga in Geodetski zavod Slovenije, Ljubljana.
- KUNST, A. (2000): Pegasta sova *Tyto alba*. *Acrocephalus* 21 (98-99): 84.
- LESKOVŠEK, J. (1988): Še o cerkvenih zvonikih kot gnezdiščih za sove. *Acrocephalus* 9 (35-36): 23.
- MAJCEN, D. (2000): Lesna sova *Strix aluco*. *Acrocephalus* 21 (98-99): 92.
- MIKKOLA, H. (1992): Owls of Europe. T & A D POYSER, London.
- MRŠIČ, N. (1997): Biotska raznovrstnost v Sloveniji. Ministrstvo za okolje in prostor, Uprava RS za varstvo narave, Ljubljana.
- PERUŠEK, M. (1990): Sove na ribniško-kočevskem območju. *Acrocephalus* 11 (45): 77-78.
- SEDMAK, K. (2000): Prispevek k poznavanju prehrane pegaste sove *Tyto alba* na Ljubljanskem barju in v Sečoveljskih solinah. *Acrocephalus* 21 (98-99): 31-34.
- ŠERE, D. (1992): Pegasta sova *Tyto alba* gnezdi na Ljubljanskem barju. *Acrocephalus* 13 (52): 90-91.
- ŠORGO, A. (1992): Pegasta sova *Tyto alba* in lesna sova *Strix aluco* v gradovih severovzhodne Slovenije. *Acrocephalus* 12 (49): 139-140.
- TOME, D. (1986): CERKEV – PRIBEŽALIŠČE ZA SOVE? *Acrocephalus* 7 (30): 53-55.
- TOME, D. (2003): Izbljuvki. *Svet ptic* 9 (1): 33-35.
- VREŠ, I. (2000): Lesna sova *Strix aluco*. *Acrocephalus* 21 (98-99): 91.
- VREZEC, A. (1997): Pegasta sova *Tyto alba*. *Acrocephalus* 18 (80-81): 43-44.